

## РОЛЯ ПЕРАКАЗАЎ ВА ЎЗБАГАЧЭННІ СЛОЎНІКАВАГА ЗАПАСУ МАЛОДШЫХ ШКОЛЬНІКАЎ

**Уводзіны.** Пераказ тэксту з’яўляецца агульнавучэбным уменнем. Пад гэтым паняццем у курсе літаратурнага чытання разумеюць узнаўленне зместу мастацкага твора пасля чытання і аналізу. Пераказ твора мае на мэце:

- а) развіццё маўлення вучняў праз узнаўленне аўтарскіх маўленчых узораў;
- б) замацаванне ведання зместу твора для набыцця жыццёвага вопыту;
- в) выяўленне ступеняў уласнага асэнсавання твора вучнем [3, с. 122].

Нас зацікавіў першы з названых пунктаў. А штуршком да правядзення навуковага даследавання стала выказванне Ш.А. Аманашвілі. Слыны педагог прызнаецца, што на пачатку педагагічнай дзейнасці “не задумваўся над такой бязглуздыцай, як пераказ вобразнага мастацкага апавядання сваімі словамі”. У працэсе педагагічнай дзейнасці вучоны прыйшоў да высновы, што вучні, пераказваючы мастацкі твор, псуюць яго: “Любы пісьменнік, калі б пабачыў, як дзеці здзекуюцца з яго твора, згубіў бы дар мовы. Патрабаванне пераказаць сваімі словамі выклікае агіду да мастацкай літаратуры. І смешна думаць, што такім чынам можна развіваць пісьмовую мову дзяцей” [1, с. 363].

**Мэтай** нашай працы стала высвятленне таго, наколькі поўна і як доўга ўтрымліваюць вучні ў памяці слоўнік канкрэтнага твора.

Даследаванне праводзілася ў красавіку 2021 года на базе ДУА “Сярэдняя школа № 30 горада Брэста” на ўроку літаратурнага чытання ў 4 класе і ў пазаўрочны час. Для правядзення эксперыменту былі адабраны 4 вучні, якія паспяхова засвоілі чытацкія ўменні і добра валодаюць навыкам падрабязнага пераказу тэксту.

Асноўным зместам працы на ўроку, які паклаў пачатак нашым назіранням, стала вывучэнне казкі Васіля Гурскага “Верныя сябры” [2, с. 53-55]. Твор невялікі – разам з малюнкам і пытаннямі да тэксту займае няпоўныя тры старонкі. Сюжэт яго дастаткова просты, і галоўная думка (сапраўдным сябрам можна лічыць толькі таго, хто прыходзіць на дапамогу ў цяжкую хвіліну) акрэслена выразна. На ўроку літаратурнага чытання быў праведзены аналіз зместу твора. Звярталася ўвага на словы, якія даюць аўтарскую характарыстыку галоўным героям казкі Зайцу, Вожыку і Вавёрачцы, а таксама на тыя моўныя сродкі, што дапамагаюць абмаляваць абставіны, у якіх выпрабавалася сяброўства казачных персанажаў. Асабліва ўвага звярталася на ўстойлівыя выразы, адметныя параўнанні, а таксама на аўтарскі адбор дзеясловаў. Пасля вылучэння галоўнай думкі калектыўна быў складзены план падрабязнага пераказу, які чацвёртакласнікі павінны былі падрыхтаваць дома.

Рыхтуючыся да праверкі дамашняга задання, мы абазначылі ў казцы ланцужок з 50-і найбольш характарыстычных слоў і выразаў. Ніжэй, для ілюстрацыі, прыведзены першы абзац твора (найбольш адметныя аўтарскія словы і выразы падкрэслены).

*Жыў у лесе Заяц. Ні з кім не сварыўся, ні з кім не спрачаўся. Блізка ад яго, пад ядоўцавым кустом, пасяліўся Вожык. Памяркоўны звярок, нікому вока не запарушыў. Пазнаёміліся Заяц і Вожык, пачалі разам гуляць. Ubачыла іх Вавёрка і рассмяялася: такія яны розныя – сябры. Заяц вялікі, імчыцца, нібы вецер. А вожык маленькі, павольны, як чарапах.*

– Нядоўга вы будзеце сябраваць, – зацокала Вавёрка. – Лопне ваша дружба пры першай нягодзе, як бурбалка дажджавая.

– Пажывём – пабачым, – сказалі Вожык і Заяц.

Запіс пераказаў быў зроблены на дыктафон, што дазволіла шляхам матэматычных падлікаў вызначыць суадносіны абазначаных намі і выкарыстаных вучнямі слоў (колькасныя і працэнтныя). Як паказаў аналіз атрыманых дадзеных, у наступны пасля працы з творам дзень школьнікі паказалі прымальны ўзровень запамінання аўтарскіх моўных сродкаў. Безумоўна, гэтаму паспрыяў моўны аналіз і адпаведная дамашняя падрыхтоўка, якая патрабавала паўторнага чытання і мэтанакіраванага запамінання лексічных сродкаў.

На наступным этапе (праз тры дні) – неабходна было яшчэ раз ўзнавіць тэкст аўтарскай казкі па плане. Прычым дзецям гэта стала вядома ўсяго за некалькі хвілін да пачатку праверкі. Перачытаць твор яны не мелі магчымасці.

На апошнім этапе эксперыменту (пераказ праводзіўся на тых жа ўмовах праз два тыдні) дзеці зрабілі спробу ўзнавіць тэкст яшчэ раз. Атрыманыя ў выніку аналізу дадзеныя занесены ў прыведзеную ніжэй табліцу:

Табліца – Захаванне ў памяці вучняў моўных сродкаў, выкарыстаных аўтарам

|                | 1 вучань | 2 вучань | 3 вучань | 4 вучань |
|----------------|----------|----------|----------|----------|
| праз дзень     | 73%      | 72%      | 77%      | 69%      |
| праз тры дні   | 41%      | 47%      | 51%      | 38%      |
| праз два тыдні | 12%      | 11%      | 15%      | 10%      |

У працэсе правядзення эксперыменту можна было заўважыць, што ўжо на другім этапе ў чацвёртакласнікаў узніклі цяжкасці ва ўзнаўленні тэксту. З кожным разам пераказы рабіліся ўсё больш аднатыпнымі, сціслымі, невыразнымі. Малодшыя школьнікі з цяжкасцю прыпаміналі асобныя аўтарскія словы, каб пабудаваць выказванне.

У выніку супастаўлення атрыманых дадзеных мы прыйшлі да высновы, што працэс выкарыстання аўтарскіх слоў вучнямі з часам рэзка зніжаецца. Калі на другі дзень пасля чытання і аналізу вучні ўжывалі ў сярэднім каля 73% адабраных намі аўтарскіх слоў, то праз два тыдні ўсяго 12% такіх слоў.

**Заклучэнне.** Такім чынам мы прыйшлі да высновы, што падрабязныя пераказы не варта ставіць першымі ў шэрагу тых відаў працы, якія даюць вучням магчымасць папаўняць слоўніковы запас. Рэпрадуктыўныя пераказы не павінны падмяняць іншыя віды працы, накіраваныя на засваенне моўных сродкаў. А гэтаму ў значнай меры могуць спрыяць слоўнае маляванне, назіранне за вобразаўтваральнай функцыяй слова ў кантэксце, завучванне на памяць класічных вершаваных твораў і інш. Flyfr нельга поўнасю ігнараваць такі від працы, як пераказ, бо ён “дысцыплінуе думку”, вучыць у лагічнай паслядоўнасці перадаваць пачутатае, пабачанае і прачытанае.

Спіс цытаваных крыніц:

1. Амонашвили, Ш.А. Личностно-гуманная основа педагогического процесса / Ш.А. Амонашвили. – М: Университетское, 1990. – 559 с.
2. Жуковіч, М.В. Літаратурнае чытанне: вуч. дап. для 4 кл. устаноў агул. сярэдн. адукац. з бел. і рус. мовамі навуч. У 2 ч., ч. 2. – М: НІА, 2018. – 128 с.
3. Методыка выкладання беларускай мовы і літаратурнага чытання ў пачатковых класах: вучэбны дапаможнік / Н.М. Антановіч [і інш.]; пад рэд. М.Г. Яленскага. – Мінск: Вышэйшая школа, 2019. – 263 с.

**В.М. ЛАНЕВСКАЯ**

Республика Беларусь, Солигорск, Солигорский государственный колледж

## СПЕЦИФИЧНОЕ СОДЕРЖАНИЕ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ВОСПИТАТЕЛЯ ДОШКОЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

**Введение.** Современный разнообразный мир профессий рассматривается в рамках компетентностной парадигмы. Профессиональная компетентность представляет собой паттерн способностей, специфичных для какой-либо сферы профессиональной деятельности. Способности в свою очередь представляют собой индивидуально-психологические особенности личности, обеспечивающие успех в деятельности. Они не могут быть сведены к знаниям, умениям и навыкам, имеющимся у человека, но способности обеспечивают их быстрое приобретение, фиксацию и эффективное практическое применение [1, с. 47].

**Цель** статьи – рассмотрение содержания профессиональных компетентностей воспитателя дошкольного образования.

Основу способностей составляют умения, как деятельностное проявление знаний. Вместе с тем компетентность включает аксиологический аспект – качества личности профессионала,